

Nr 67.

Av herr **Brännström m. fl.**, *angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter.*

Vid utskottsbehandlingen av det sedermera av riksdagen antagna förslaget till jorddelningslag påpekades, att den nya lagen icke skulle tillräckligt beakta vissa jordbruksfastigheters berättigade krav på delaktighet i sådana för jordbruket säregna, gemensamma tillgångar som häradsallmänningar, sockenallmänningar, besparingskogar, sockenmagasinsfonder och sockenmagasin, invalid- och beväringsskassar, augmentsräntor med flera särskilda förmåner och rättigheter. Då hrr Linder och Brännström reservationsvis påpekade detta och påyrkade skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, vilket yrkande dock ej föränledde någon riksdagens åtgärd, voro de emellertid medvetna om, att sakförhållandet berörde ett större sammanhang och måste anses böra tagas upp och klarläggas som en sak för sig, oberoende av jorddelningslagen. Efter jorddelningslagens ikraftträdande kommer mantalet småningom att upphöra att äga giltighet som jämförelsegrund hemman emellan. Därmed kommer underlaget såväl för delaktigheten som för bestämmanderätten vid förvaltningen att helt borttagas. Behovet av nya bestämmelser för de gemensamma tillgångarnas förvaltning och för de berörda fastigheternas inbördes delaktighet i desamma är icke minst därför i hög grad trängande.

Frågan är av en mycket stor betydelse, ty det torde icke kunna bestridas, att de nämnda allmänningarna och andra för större eller mindre förvaltningsenheter gemensamma tillgångarna äro att anse såsom uteslutande jordbruksbefolkningens egendom, varjämte värdet av tillgångarna ifråga uppgår till mycket betydande belopp. De hava tillkommit som ett ekonomiskt stöd för jordbruket med ursprunglig delaktighet i detsamma enligt den gamla jämförelsegrunden för jordbrukens storlek, nämligen mantal. De äro i stort sett om också icke i detaljerna ekonomiska företeelser av samma slag som sjukkassar, pensionsfonder eller fackföreningskassar. Sålunda hava besparingskogarna tillkommit för att lindra skattepålågorna, rotekassorna avsågo att utjämna och lätta de bördor, som indelningsverket lade på bönderna, genom sockenmagasinsfonderna anskaffades utsäde åt jordbrukarna under svagår och så vidare. Men om dessa tillgångar skola utgöra särskilda rättigheter och förmåner för jordbruksfastigheter, måste rätten att bestämma, till vems tjänst och fördel de skola nyttjas, ovillkorligen tillkomma dessa samma jordbruksfastigheter.

Särdeles viktigt blir detta i sådana fall, då en gemensam tillgång icke längre har sin ursprungliga uppgift att fylla utan måste användas för nya ändamål, som fallet i en nära framtid blir med rotelkassorna, invalid- och bevaringskassorna m. fl.

Vid dessa för jordbruksfastigheter gemensamma tillgångars tillkomst fanns en klar motsvarighet mellan deras syften och delägarnas bestämmanderätt över förvaltningen. Då utgingo skatterna ännu i de flesta fall efter mantal, och det bestämdes helt naturligt, att röstetalen på den kommunalstämma, som skötte dessa tillgångars förvaltning och som vi lämpligen kunna kalla jordbruksstämman (jfr. Hagman, Sveriges Kommunallagar), skulle svara mot antalet mantal. Endast den, som innehade i mantal satt jord, hade sålunda rösträtt. Och rösträtten kunde sägas vara proportionell mot jordbruksfastigheternas värde, åtminstone i de flesta fall.

Genom ägostyckningar och genom hemmansklyvningar på grund av arvsförfärd blev som bekant sättet att uttrycka en fastighets värde i mantal mer och mer obekvämt. Jämförelsetalen blevo svårhanterliga bråk, och arbetet att med dem som grund räkna ut röstetalen blev allt svårare. Men inte nog därmed, skatterna började utgå efter helt andra grunder än efter mantal utan att någon hänsyn härtill togs ifråga om bestämmanderätten vid den ifrågavarande förvaltningen. Följden har blivit, att jordbruksfastigheternas inbördes värden alltmer hava avlägsnat sig från de relationer, som mantalen uttrycka, två egendommar kunna vara mycket olika till värdet och ändock hava samma mantal. Samtidigt med att jordbruksstämmans förvaltning blev tekniskt otidsenlig genom mantalens uppdelning på allt mindre bråkdelar, rubbades således också de grundprinciper, på vilka den ursprungligen vilat. I vissa fall kommer utvecklingen på detta sätt att leda till absurda konsekvenser, på grund av att mantalet alltmer förlorar sin ursprungliga betydelse.

Bestämmanderätten över förvaltningen har dock icke i alla fall härletts från enhetlig grund, åtminstone icke i formellt avseende. Det ges exempel på ett redan 1846 fastställt reglemente för sockenmagasin, där kapitaomröstning föreskrives. Vid sidan av omröstning efter reducerat mantal eller jordetal förekommer också omröstning efter reducerat bandland och efter öres- och penningland. Detta är emellertid undantagsfall.

Med hänsyn till att det sålunda obestriddigen gives vissa för jordbruksfastigheter säregna gemensamma tillgångar eller rättigheter och förmåner, och då genom lagstiftningsarbetet på närliggande områden ej mindre förvaltningen av dessa tillgångar etc. blivit otidsenlig och törhända delvis på grund därav mången gång oenhetlig än även själva grunderna för denna förvaltning så att säga undanryckts, synes det oundgängligen nödvändigt att på denna punkt komplettera gällande bestämmelser. I betraktande av att de berörda tillgångarna etc. äro både till sin storlek och till sin natur i övrigt av många olika slag, samt att åtskilliga bestämmelser och reglementen behöva kompletteras, måste det anses nödvändigt att låta denna särskilda lagstiftning föregås av en allsidig utred-

ning av frågan. Det borde sålunda utredas i vad mån de existerande tillgångarna etc. äro av den natur, att de kunna samordnas under en sådan enhetlig förvaltningsform, som jordbruksstämman varit avsedd att utgöra, med andra ord, i vad mån de äro att betrakta som för jordbruksfastigheterna inom ett visst förvaltningsområde gemensamma. Utredningen behöver därvid givetvis icke omfatta de bysamfälligheter, för vilka särskilda bestämmelser gälla. Vidare borde klarläggas i vad mån och på vilket sätt en genom avstyckning tillkommen jordbruksfastighet må anses böra få del i stamfastighetens särskilda rättigheter och förmåner. Enligt gällande bestämmelser får vid ägostyckning ej meddelas föreskrift, varigenom en hemmanslots rätt till stamhemmanets särskilda rättigheter och förmåner inskränkes, men den nya jorddelningslagen utsäger endast, att nödig hänsyn skall tagas till "om och i vad mån" sådana rättigheter och förmåner skola medfölja avstyckningen utan att härom giva närmare bestämmelser. Sådana torde dock komma att visa sig nödvändiga. Även torde oundgängligen böra utredas efter vilka grunder förvaltningen lämpligen skall utformas. En god överensstämmelse med den ursprungliga förvaltningstanken nås utan tvivel, om deltagarna i jordbruksstämman givas röstetal, som äro proportionella mot de innehavda jordbruksfastigheternas taxeringsvärde, exempelvis så, att röstetalet är lika med taxeringsvärdet i tusental eller hundratal kronor, sedan värdet avrundats. I detta sammanhang torde böra beaktas bestämmelser sådana som t. ex. den för uddemantalskassorna i Gävleborgs län gällande, att ingen får rösta för mer än en tiondel av de närvarandes sammanlagda röstetal. Det ovan antydda förslaget torde också automatiskt lösa frågan om hur stamfastigheters särskilda rättigheter och förmåner skola fördelas på avstyckningar. En lösning på grundval av mantalets bibehållande kunde också ernås, om man genom en bestämmelse ålade överlantmätaren att vid inregistrerandet av fastigheter för varje jordregisternummer uträkna och i avrundat decimalbråk angiva fastighetens andel i de berörda gemensamma tillgångarna. Även andra lösningar kunna tänkas, men de torde naturligast få framgå som resultat av den föreslagna utredningen.

På grund av vad vi sålunda anfört hemställes,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning och framläggande av förslag angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter.

Stockholm den 19 januari 1927.

Ludwig Brännström.

A. H. Hedström.

Per Rudén.

Ewald Lindmark.